

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

УДК 344.2 (477)

DOI:10.31359/1993-0909-2023-30-4-258

Олександр Васильович Ободовський

Кафедра кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»
Одеса, Україна

ПРО ОБ'ЄКТ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Анотація. *Об'єкт є одним із чотирьох елементів складу будь-якого кримінального правопорушення. Одним із елементів складу військових кримінальних правопорушень теж є об'єкт. Про об'єкт часто пишуть у наукових публікаціях, але на практиці об'єкту приділяється мало уваги. Однак відсутність об'єкта означає відсутність підстави кримінальної відповідальності. Метою дослідження є визначення об'єкта військових кримінальних правопорушень. У дослідженні використані такі методи: діалектичний метод, системний метод, формально-логічний (догматичний) метод та історичний (історико-правовий) метод. В основу дослідження було покладено чинний КК України, використані також інші законодавчі акти. Об'єкт військових кримінальних правопорушень часто визначають як установлений порядок несення або проходження військової служби. Так, спрямованість військових кримінальних правопорушень визначена й у КК України. Певний порядок несення або проходження військової служби встановлюється для того, щоб досягти якогось корисного результату. Цим результатом є бойова готовність та боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України. І бойову готовність та боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань пропонується визнати родовим об'єктом військових кримінальних правопорушень. Основним безпосереднім об'єктом того чи іншого військового кримінального правопорушення є бойова готовність та боєздатність військового підрозділу (військової частини). Родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень дозволяє визначити, які кримінальні правопорушення, передбачені у XIX розділі Особливої частини КК України, є військовими, а які кримінальні правопорушення, передбачені в цьому ж розділі, посягають на інші об'єкти.*

Ключові слова: *об'єкт військових кримінальних правопорушень, установлений порядок несення (проходження) військової служби, бойова готовність і боєздатність, військове формування, військовий підрозділ (військова частина).*

Oleksandr V. Obodovskyi

Department of Criminal Law
National University «Odesa Law Academy»
Odesa, Ukraine

ON AN OBJECT OF MILITARY CRIMINAL OFFENCES

Abstract. *An object is one of the four elements of any criminal offence. And it is also one of the elements of military criminal offences. An object is often written about in scientific publications,*

but in practice an object receives little attention. However, the absence of an object means the absence of grounds for criminal liability. The purpose of the study is to determine the object of military criminal offences. The following methods are used in the research: dialectical method, systemic method, formal and logical (dogmatic) method and historical (historical and legal) method. The current Criminal Code of Ukraine was put in the basis of the study; other legislative acts were also used. The object of military criminal offences is often defined as the established procedure of military service. In this way the direction of military criminal offences is defined in the Criminal Code of Ukraine. A certain procedure of military service is established in order to achieve some useful result. This result is the combat readiness and combat capability of the Armed Forces of Ukraine and other military groups formed in accordance with the laws of Ukraine. And the combat readiness and combat capability of Armed Forces of Ukraine and other military groups is proposed to be recognized as a generic object of military criminal offences. The main immediate object of this or that military criminal offence is the combat readiness and combat capability of a military subdivision (military unit). The generic object of military criminal offences allows to determine which criminal offences provided for by the Section XIX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine are military, and which criminal offences provided for by the same Section encroach on other objects.

Key words: *object of military criminal offences, established procedure of military service, combat readiness and combat capability, military group, military subdivision (military unit).*

ВСТУП

Для доктрини кримінального права України аксіоматичним стало положення про те, що склад кримінального правопорушення включає чотири елементи, одним із яких є об'єкт кримінального правопорушення.

У працях, присвячених кримінально-правовій характеристиці складу того чи іншого кримінального правопорушення, традиційно розглядається й об'єкт. І в дисертаційних та інших монографічних дослідженнях об'єкту, як правило, приділяється немало уваги, об'єкт також є предметом розгляду в самостійних (у яких розглядається тільки він) наукових статтях. Навпаки, у науково-практичних коментарях КК України спостерігаємо зовсім іншу ситуацію: для об'єкта конкретного кримінального правопорушення в тексті коментаря місце хоча й знаходиться, але характеристика, яка дається об'єкту, є більш, ніж стислою.

Науково-практичний коментар, без сумніву, є ближчим до працівника правозастосовного органу, ніж, наприклад, дисертація або наукова стаття: у зв'язку з необхідністю вирішення якогось питання слідчий, прокурор і суддя, ймовірно, звернуться до науково-практичного коментаря, а не до дисертації чи статті. Незважаючи на це, характеристика об'єкта завжди (незалежно від того, надана вона у дисертаціях, монографіях, наукових статтях чи у науково-практичних коментарях) повинна була б мати не тільки теоретичне значення, а й відповідні розробки мали б використовуватися (враховуватися), зокрема, і під час прийняття рішення працівником правозастосовного органу.

Справжня ситуація, однак, виглядає як не зовсім оптимістична. Дійсно, І. І. Чугунков підкреслює, що «роздержавлення» вчення про об'єкт злочину «виклика-

ло широку дискусію щодо «нових» підходів до його визначення, яка до загально-го знаменника так і не призвела». Вчений, посилаючись далі на монографію М. В. Ємельянова, констатує: «Зрештою, об'єкт злочину почав розглядатися як комплексне явище, яке охоплює собою будь-які наукові позиції щодо його розуміння» [1, с. 125]. На думку І. І. Чугунікова, «така «безпринципність» у визначенні об'єкта злочину суттєво віддаляє це поняття від нормативних меж і сприяє ситуації, коли у правозастосовчій практиці питання про об'єкт навіть не постає, а у науці кримінального права, якщо й згадується про цей елемент складу злочину, то виключно в якості данини вітчизняній традиції» [1, с. 125]. «Тому не дивно, – продовжує науковець, – що майже в усіх науково-практичних коментарях, у т. ч. і найбільш вагомих, об'єкту злочину присвячується одне-два речення. Причому це поняття фактично підганяється під вже проаналізовану об'єктивну сторону того чи іншого діяння, у зв'язку з чим запропоновані трактовки безпосередніх об'єктів є малопридатними для потреб правозастосовчої практики, тому й не заслуговують на увагу з боку правоохоронних і судових органів, яку ті акцентують виключно на з'ясуванні ознак об'єктивної сторони й ознак суб'єктивних елементів складу злочину» [1, с. 125].

Водночас М. І. Панов, С. О. Харитонов й В. В. Гальцова говорять про об'єкт кримінального правопорушення як про «надзвичайно важливе поняття для науки кримінального права» [2, с. 264], а Ю. Ю. Коломієць розвиває ідею про законодавче закріплення складу злочину та пропонує в Загальній частині майбутнього КК України виділити розділ під назвою «Склад злочину», який включав би главу «Об'єкт злочину» [3, с. 8–9, 23]. І не випадково, що у проєкті нового КК України передбачена стаття про склад кримінального правопорушення (ст. 2.1.3) і статті про об'єкт складу кримінального правопорушення, потерпілу особу та предмет (статті 2.2.1–2.2.3) [4]. Але про важливість певного поняття для науки та про його законодавче закріплення *є сенс говорити тільки тоді, коли це поняття має і практичне значення, інакше розробка даного поняття буде даремним витрачанням сил і ресурсів.*

Визнання за складом та об'єктом складу кримінального правопорушення права набути законодавчого визначення саме по собі не вирішить усіх питань, які могли б виникнути при застосуванні статті про відповідальність за те чи інше кримінальне правопорушення та які пов'язані зі встановленням та врахуванням об'єкта правопорушення. Справді, навіть у КК України об'єкт кримінального правопорушення може бути визначений неточно (основний безпосередній об'єкт може не узгоджуватися із родовим чи навіть загальним об'єктом), й І. І. Чугуніков, наприклад, зазначає: «Без сумніву, структура Особливої частини чинного КК є недосконалою. Ця вада була притаманна всім вітчизняним КК (і не тільки вітчизняним). Тому на неї традиційно звертається увага» [5, с. 158]. Це має на увазі й Я. О. Татаркевич, коли пише: «...з точки зору своєї природи, діяння, передбачене ст. 289 КК України, є посяганням на власність, що зумовлює необхідність

розташування цієї норми в межах розділу VI Особливої частини» [6, с. 197]. Більше того, хоча кожен розділ Особливої частини КК України має назву, і вона, як вважається, вказує на родовий об'єкт відповідних правопорушень, але не завжди назва розділу дає можливість визначити родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених у цьому розділі. «Якщо, виходячи з назви, – читаємо у працях І. І. Чугунікова, – є, більш-менш зрозумілим, що саме він (законодавець. – примітка наша) поставив під охорону в розділах I – VI, VIII–XII, XVIII – XX Особливої частини КК, то про що саме йдеться у розділах VII, XIII, XIV, XVI, XVII, залишається тільки здогадуватися» [1, с. 177; 7, с. 171].

Іншими словами, закріплення у КК України такого поняття, як об'єкт складу кримінального правопорушення, і передбачення назв для всіх розділів Особливої частини Кодексу зовсім не виключає необхідності подальшого дослідження об'єкта як елемента складу кримінального правопорушення. Це стосується й об'єкта військових кримінальних правопорушень, для яких окреслені вище питання є актуальними як у мирний, так і воєнний час.

Насамперед зазначимо, що в статтях розділу XIX Особливої частини КК України встановлена відповідальність за діяння, які можуть бути вчинені кількома категоріями суб'єктів: військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Указівка *тільки на ці три категорії суб'єктів* міститься у визначенні військових кримінальних правопорушень (ч. 1 ст. 401 КК України). Разом з тим, як встановлено в абз. 2 ч. 2 ст. 401 КК України, за деякими статтями розділу XIX Особливої частини КК України несуть відповідальність *поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях*. Поліцейські не є військовослужбовцями. Так, поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, *проходить службу в поліції* й якому присвоєно спеціальне звання поліції (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» [8]). Навпаки, військовослужбовці – особи, які проходять *військову службу* (абз. 4 ч. 9 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [9]). Крім того, поліцейські, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, аж ніяк не є особами, *які проходять збори як військовозобов'язані або ж резервісти*. Значить, поліцейські як особи, які проходять службу в поліції, а не військову службу чи збори, не можуть порушити встановлений порядок несення *військової служби* (у назві розділу XIX Особливої частини КК України саме встановлений порядок несення військової служби визначений як родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень). Тому вчинені поліцейськими діяння, які за ознаками своєї об'єктивної сторони збігаються з тим чи іншим діянням, передбаченим у розділі XIX Особливої частини КК України, виявляються безоб'єктними, отже, і такими, які не мали б тягти кримінальну відповідальність. З іншого боку, зазначені обставини актуалізують питання про те, наскільки точним є визначення родового об'єкта військових кри-

мінальних правопорушень відповідно до назви розділу XIX Особливої частини КК України (тобто як установленого порядку несення військової служби).

Не менш важливо й те, правильно розміщені статті про відповідальність за конкретні діяння в розділі XIX Особливої частини КК України чи неправильно. Так, ст. 410 КК України передбачає відповідальність за військове кримінальне правопорушення, у той час як за багато в чому схожі діяння передбачена відповідальність у статтях, розміщених в інших розділах Особливої частини КК України (наприклад, у розділі VI «Кримінальні правопорушення проти власності»). Діяння, які названі у ст. 410 КК України, мають посягати на інший, ніж відносини власності, об'єкт (інакше вони були б передбачені в VI розділі Особливої частини КК України). Але за, наприклад, викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв відповідальність установається в статті, яка розміщена у розділі IX Особливої частини КК України, й зазначене правопорушення, яке, до речі, може бути вчинене також військовослужбовцем, є кримінальним правопорушенням проти громадської безпеки. Постає питання, на якій підставі викрадення вогнепальної зброї, яка є військовим майном, вважається не кримінальним правопорушенням проти власності чи громадської безпеки, а військовим кримінальним правопорушенням? З іншого боку, якщо припустити, що об'єкт правопорушення, передбаченого у ст. 410 КК України, визначений неправильно, то доведеться констатувати, що це діяння є безоб'єктним, отже, не містить усіх елементів складу кримінального правопорушення.

Порушені вище питання набувають особливої актуальності в умовах, коли кількість військових кримінальних правопорушень є немалою (і в десятки разів перевищує кількість таких правопорушень, зареєстрованих в умовах мирного часу). Так, якщо у 2013 році було зареєстровано 369 військових злочинів [10], у 2021 році – 3037 військових кримінальних правопорушень [11], то у 2022 році – 13766 військових кримінальних правопорушень [12], а за дев'ять місяців 2023 року – 19039 військових кримінальних правопорушень [13]. Для правильної кваліфікації кожного такого правопорушення слід, зокрема, правильно визначити об'єкт правопорушення – як родовий, так і безпосередній. Для цього необхідні наукові розробки як загальної проблематики об'єкта військових кримінальних правопорушень (родового об'єкта), так і проблематики об'єктів конкретних військових кримінальних правопорушень (основного та додаткового безпосередніх об'єктів).

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Різні аспекти відповідальності за військові злочини (військові кримінальні правопорушення) неодноразово ставали предметом досліджень, у тому числі дисертаційних. Перелік таких праць подає, зокрема, О. М. Сарнавський, який зазначає, що відповідні наукові здобутки у своїй сукупності є ціннісним підґрунтям для

комплексного дослідження проблематики відповідальності за військові злочини [14, с. 8]. Вчений і сам звертався до питання про об'єкт військових злочинів. У результаті було сформульоване визначення родового об'єкта злочинів у сфері забезпечення обороноздатності держави: ним є урегульовані правом суспільні відносини, які виникають, функціонують та змінюються у зв'язку із виконанням функції оборони держави [14, с. 58–59].

Комплексне дослідження військових злочинів у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук здійснив С. О. Харитонов. При цьому родовий об'єкт злочинів проти порядку несення військової служби науковець розуміє як «суспільні відносини, які складаються й функціонують при несенні (проходженні) військовослужбовцями (військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів) військової служби, що є основою нормальної діяльності воєнної організації України, відповідають законодавству України й охороняються кримінальним законом від злочинних посягань» [15, с. 6, 14]. Так само М. І. Панов і С. О. Харитонов визначають родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень пізніше [16, с. 697].

Теоретико-методологічному дослідженню злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за КК України присвячена й докторська дисертація М. І. Карпенка. На думку вченого, «родовим об'єктом військових злочинів є сукупність суспільних відносин у військовій сфері з приводу умов (стосунків), що забезпечують захист військового правопорядку як об'єкта кримінально-правової охорони у військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, для зміцнення їх боєздатності та боєготовності на належному рівні з метою забезпечення воєнної безпеки України» [17, с. 7, 18]. Незважаючи на те, що використане формулювання є достатньо коротким, його зрозуміти непросто, а це неодмінно позначиться на можливостях використання наведеного формулювання в практичній діяльності працівників правозастосовних органів.

У визначенні, запропонованому М. І. Карпенком, родовий об'єкт військових злочинів співвіднесений із сукупністю суспільних відносин у військовій сфері. Тому родовим об'єктом є ця сукупність суспільних відносин, на що прямо вказує науковець. Але, які це суспільні відносини? Це суспільні відносини «з приводу умов (стосунків), що забезпечують захист військового правопорядку як об'єкта кримінально-правової охорони у військових формуваннях». Складається враження, що поряд із сукупністю суспільних відносин у військовій сфері існують ще якісь окремі умови (стосунки), причому ці умови (стосунки) забезпечують захист уже чогось третього, а саме: військового правопорядку (до речі, науковець називає військовий правопорядок об'єктом кримінально-правової охорони). Проте і захист військового правопорядку необхідний для зміцнення іншого – боєздатності та боєготовності військових формувань, утворених відповідно до законів України, на належному рівні. Нарешті, зміцнення боєздатності та боєготовності здійснюється з метою забезпечення воєнної безпеки України.

Напевно, позицію М. І. Карпенка щодо родового об'єкта військових злочинів потрібно розуміти так, що, на думку вченого, родовим об'єктом цих злочинів є воєнна безпека України. І, справді, М. І. Карпенко зазначає: «Висловлена пропозиція змінити назву розділу XIX КК, привівши її відповідно до змісту ч. 1 ст. 401 КК. В оновленій редакції Особливої частини КК України розділ має називатися «Кримінальні правопорушення проти воєнної безпеки України», що відображатиме зміст нової системи військових кримінальних правопорушень» [17, с. 7].

В інших публікаціях, звичайно, також вирішується питання про об'єкт військових кримінальних правопорушень. А. В. Андрушко, наприклад, пише: «Виходячи з розташування коментованої заборони (йдеться про статтю 435¹ КК України. – *примітка наша*) в системі кримінального закону, **основним безпосереднім об'єктом** цього кримінального правопорушення є порядок несення та проходження військової служби...» [18, с. 215]. Як бачимо, від самого початку (*далі звертається увага на те, що згадана стаття мала б бути розміщена в іншому розділі Особливої частини КК України*) основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, відповідальність за яке встановлена в ст. 435¹ КК України, був визначений відповідно до назви розділу XIX Особливої частини Кодексу. Це дозволяє припустити, що і родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень А. В. Андрушко визначив би як порядок несення та проходження військової служби.

Таким чином, протягом останніх кількох років проблематика об'єкта військових кримінальних правопорушень неодноразово ставала предметом наукових досліджень, порушувалася вона й раніше. Незважаючи на це, все ще відсутня єдність у поглядах вчених щодо низки питань відповідальності за військові кримінальні правопорушення, а правозастосовна практика і зараз залишається нестабільною. Тому проблематика об'єкта військових кримінальних правопорушень (родового об'єкта й основних та додаткових безпосередніх об'єктів) не може вважатися вже вичерпаною.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження об'єкта військових кримінальних правопорушень, як і будь-яке наукове дослідження, здійснюється з використанням певного методологічного інструментарію. При обранні методологічного інструментарію для цього дослідження враховувалися висновки М. І. Панова щодо основ методології науки кримінального права [19, с. 1–37].

Вивчення об'єкта військових кримінальних правопорушень проведено з використанням діалектичного методу (із аналізу застосування саме цього методу розпочинає розробку методології наукових досліджень проблем кримінального права М. І. Панов [19, с. 12]). У дослідженні об'єкт військових кримінальних правопорушень розглядався на рівні родового об'єкта й на рівні основного безпосереднього об'єкта відповідних правопорушень. При цьому враховувався

взаємозв'язок родового й основного безпосереднього об'єктів. Крім того, були використані знання про об'єкти військових адміністративних правопорушень. Це дозволило сформулювати висновки про основні безпосередні об'єкти окремих військових кримінальних правопорушень, а на цій основі – висновки про родовий об'єкт зазначених правопорушень. У свою чергу родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень дозволив вирішити питання про те, які діяння, передбачені у XIX розділі Особливої частини КК України, не повинні бути б вважатися саме військовими кримінальними правопорушеннями.

У дослідженні використовувалися й такі виділені М. І. Пановим методи, як системний і формально-логічний (догматичний) [19, с. 23–32]. Системний метод обумовив вивчення норм про відповідальність за військові кримінальні правопорушення як системи, як система розглядалася й окремо взята така норма. За допомогою цього методу досліджувався також взаємозв'язок об'єкта й предмета предметного військового кримінального правопорушення. А формально-логічний метод був застосований під час аналізу законодавчих актів, зокрема КК України, – конструкцій та понять, використаних у Кодексі та законах.

На думку М. І. Панова, для будь-яких наукових досліджень є доцільним і тому необхідним використання *історико-правового (історично-правового) методу* (курсив М. І. Панова. – примітка наша) [19, с. 35]. Цей метод використовувався для того, щоб прослідкувати, як визначався об'єкт військових кримінальних правопорушень у КК УСРР 1922 року, КК УСРР 1927 року, КК України (Української РСР) 1960 року. Завдяки цьому методу було показано, що і в чинному КК України, і в проекті нового КК України спрямованість військових кримінальних правопорушень визначається в основному так само, як і в попередніх КК України.

Ще один метод, виділений М. І. Пановим, – порівняльно-правовий (компаративний). Цей метод «обумовлюється необхідністю формування національної правової системи з такими параметрами..., які відповідали б сучасним міжнародним стандартам і світовим тенденціям правового розвитку, особливо у сфері охорони прав і свобод людини і громадянина від суспільно небезпечних посягань» [19, с. 36]. Порівняльно-правовий метод «дозволяє вийти за межі своєї національної правової системи... врахувати як позитивний, так і негативний юридичний зарубіжний досвід у законотворчості й правозастосуванні» [19, с. 36].

Вивчення *зарубіжного законодавства та практики його застосування, публікацій науковців, які працюють за кордоном*, дало б можливість побачити, як в інших державах вирішуються ті чи інші питання щодо відповідальності за кримінальні правопорушення певного виду, виявити вдалі конструкції та сформулювати пропозиції про можливість їх використання під час удосконалення КК України. Але, на нашу думку, вивчення такого досвіду – це *окрема велика проблематика*, яка заслуговує на те, щоб їй було присвячене окреме монографічне дослідження. Крім того, привертає до себе увагу та обставина, що у висновку литовських експертів на проект нового КК України [20] не висловлено ніяких

зауважень, рекомендацій або пропозицій до статей Книги десятої Проекту («Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби») [20, с. 42–43]. Водночас питання про родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень у Проекті вирішено не зовсім вдало [21, с. 304–306]. Незважаючи на це, литовські експерти цю обставину з тих чи інших міркувань (причин) не підкреслили. У висновку національних експертів на проект Кримінального кодексу України об'єкт військових кримінальних правопорушень (родовий об'єкт цих правопорушень та (основний) безпосередній об'єкт окремо взятого правопорушення), навпаки, згадується неодноразово [22, с. 633, 640–641, 660]. Як указівка на об'єкт військових кримінальних правопорушень може розглядатися й згадка про те, що певні ознаки (які підвищують тяжкість злочину) пов'язані або не пов'язані зі специфікою військової сфери [22, с. 642, 660]. Тому при дослідженні об'єкта військових кримінальних правопорушень (родового об'єкта й основних безпосередніх об'єктів) цілком виправдано врахувати насамперед праці українських вчених.

В основу дослідження було покладено текст чинного КК України. Разом з тим для вивчення об'єкта військових кримінальних правопорушень використовувалися також тексти КК УСРР 1922 року, КК УСРР 1927 року та КК України (Української РСР) 1960 року, був використаний і проект нового КК України. З метою охарактеризувати об'єкт військових кримінальних правопорушень були проаналізовані, крім того, закони України «Про Збройні Сили України», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», «Про національну безпеку України». Для обґрунтування актуальності теми були використані статистичні дані Генеральної прокуратури України за 2013 рік, а також Офісу Генерального прокурора за 2021 і 2022 роки та дев'ять місяців 2023 року.

Названі вище методи використовувалися в їх взаємозв'язку один з одним. Так само розглядалися й положення КК України та інших законодавчих актів. Це пов'язано з тим, що КК України охороняє ті чи інші групи суспільних відносин, але регулюються ці суспільні відносини іншими галузями права (і законодавства). Серед зазначених груп суспільних відносин – суспільні відносини щодо готовності й здатності Збройних Сил України виконувати завдання з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності (відповідно до Конституції України виконання цих завдань покладається на Збройні Сили України). Використаний у дослідженні методологічний інструментарій дозволив визначити об'єкт військових кримінальних правопорушень (родовий та основні безпосередні об'єкти).

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

У Кримінальних кодексах України статті про відповідальність за військові злочини (військові кримінальні правопорушення) традиційно були об'єднані в само-

стійній структурній частині Особливої частини Кодексу (глава VII КК УСРР 1922 року, глава IX КК УСРР 1927 року, глава XI Особливої частини КК Української РСР (України) 1960 року, розділ XIX Особливої частини КК України 2001 року). Злочини, передбачені в зазначених главах Кримінальних кодексів 1922 року, 1927 року та 1960 року, були названі військовими (у Кодексі 1922 року, крім того, використовувалася також інша назва: «спеціально військові злочини» – у ст. 200). З 2001 року в КК України поряд з назвою «військові злочини (кримінальні правопорушення)» як рівнозначна використовується й назва «злочини (кримінальні правопорушення) проти встановленого порядку несення військової служби». А у книзі десятий проекту нового КК України використовується тільки назва «кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби».

У відповідній структурній частині кожного з чотирьох Кримінальних кодексів (1922, 1927, 1960, 2001) містилася стаття, яка закріплювала положення, загальні для всіх військових злочинів. У цій статті визначалася спрямованість зазначених злочинних діянь. Так, у КК України 2001 року ця спрямованість визначена за допомогою звороту «проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби». Схожим чином спрямованість військових злочинів була визначена й у ст. 206¹ КК УСРР 1927 року (глава IX у редакції від 25.01.1928) та ст. 231 КК Української РСР (України) 1960 року. Дещо інший підхід притаманний був КК УСРР 1922 року: у ст. 200 Кодексу спрямованість злочинів, що розглядаються, була визначена за допомогою звороту «проти встановленого законом порядку несення військової служби і виконання збройними силами республіки свого призначення». Це суттєве й важливе уточнення.

Звичайно, применник *проти* вказує на спрямованість діяння. Тому його використання в назві розділу XIX Особливої частини чинного КК України й у ч. 1 ст. 401 Кодексу сприяло тому, що і родовий, і видовий, а також основні безпосередні об'єкти військових кримінальних правопорушень стали визначатися як установленний порядок чогось. Справді, М. І. Хавронюк основний безпосередній об'єкт непокори (ст. 402 КК України) визначає як «порядок виконання у військових формуваннях України наказів, який забезпечує необхідні в умовах військової служби відносини підлеглості та військової честі» [23, с. 1282], а, скажімо, (основний безпосередній) об'єкт самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) – як «порядок проходження військової служби» [23, с. 1292]. Для групи військових кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 407, 408 («Дезертирство») та ст. 409 («Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом») КК України, видовий об'єкт і безпосередній об'єкт (очевидно, йдеться про основний безпосередній об'єкт, який збігається з видовим. – примітка наша) М. І. Панов та С. О. Харитонов розуміють як «порядок перебування на військовій службі» [16, с. 701, 707]. А об'єктом (напевно, мається на увазі основний безпосередній об'єкт. – примітка наша) такого

військового адміністративного правопорушення, як необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 172¹² КУпАП), М. С. Туркот, О. В. Єні й В. Т. Голуб вважають «встановлений порядок зберігання та використання військового майна» [24, с. 44].

Досліджуючи об'єкт військових злочинів, О. М. Сарнавський на основі вивчення низки джерел зазначає: «Як вбачається із аналізу кримінально-правової літератури, родовим об'єктом військових злочинів пропонується визнавати: 1) встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби; 2) суспільні відносини, які виникають із встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби. Вищевказані визначення домінують у вітчизняній науці кримінального права. Даючи їм характеристику, слід відмітити, що їх спільною істотною ознакою є встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби» [14, с. 39–40].

На думку О. М. Сарнавського, порядок несення або проходження військової служби, який установлений у військовій сфері, як і порядок в інших сферах державної діяльності, є засобом досягнення певної мети. Науковець далі підкреслює: «З методологічної точки зору розглядати встановлений у військовій сфері порядок у якості кінцевої «мішені», на яку «націлений» військовий злочин, означає залишити поза увагою те благо, заради досягнення якого держава встановила цей порядок. Виходячи з цих міркувань, розуміння родового об'єкта військових злочинів як встановленого порядку несення або проходження військової служби не може відображати його сутності» [14, с. 41–42] (О. М. Сарнавський посилається на свою раніше оприлюднену публікацію). Таким чином, для того, щоб визначити об'єкт військових кримінальних правопорушень, слід з'ясувати, для чого держава встановила певний порядок несення (проходження) військової служби і вимагає дотримуватися цього порядку, караючи за його порушення.

Схожі міркування висловлює й І. І. Чугуніков: «Охоронювані КК суспільні відносини на будь-якому рівні (на рівні загального, родового, видового чи безпосереднього об'єкта) не повинні ототожнюватися (така ситуація є характерною, насамперед, для випадків, коли об'єкт злочину постає у якості правовідносин) з певними нормативними приписами, які забезпечують їх нормальне функціонування, оскільки, по-перше, порушення встановленого порядку поведінки, обігу, переміщення тощо, характеризує не об'єкт, а об'єктивну сторону відповідного діяння, а, по-друге, цей порядок об'єктивно не може зазнавати шкоди і після вчинення злочину завжди залишається незмінним. Шкода при цьому заподіюється тому, заради чого цей порядок встановлювався» [7, с. 172].

Змусити особу дотримуватися певного порядку несення (проходження) військової служби не може бути самоціллю для держави. Встановлюючи цей порядок і вимагаючи його дотримуватися, держава виходить з того, що тільки в цьому випадку можна буде досягти потрібного їй корисного результату. Порушення даного порядку, тим більше такі, які визнаються кримінально караними діяннями,

навпаки, перешкоджають досягненню цього корисного результату. Мабуть, це мають на увазі М. І. Панов і С. О. Харитонов, коли звертають увагу на те, що від стану законності й військового правопорядку в Збройних Силах та інших військових формуваннях, що діють відповідно до законодавства України, багато в чому залежить ефективність виконання покладених на них найважливіших державних завдань [16, с. 696].

Найважливіші державні завдання, про які мовиться в наведеному висловлюванні М. І. Панова й С. О. Харитонova, визначені в першу чергу в Конституції України. Так, в Основному Законі країни закріплено, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом (частини 2, 3 ст. 17). І Збройні Сили України та інші військові формування мають бути готовими та здатними виконати покладені на них завдання. На цьому наголошується в абзаці першому преамбули Закону України «Про Збройні Сили України»: «Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава має Збройні Сили України із необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності» [25].

Коли військовослужбовець (а тим більше кілька військовослужбовців) самовільно відсутні у військовій частині або в місці служби, коли зброя, бойові припаси, вибухові, інші бойові речовини, військова та спеціальна техніка протиправно вилучені, знищені або пошкоджені, то військовому підрозділу, військовій частині складніше виконати ті завдання, які ставляться перед ними. Справді, особа, яка проходить військову службу, виконує певний обсяг обов'язків. І держава розраховує на виконання кимось (цією особою) зазначеного обсягу обов'язків. Якщо ж особа самовільно залишає військову частину або місце служби й перебуває за їх межами, то обов'язки, які мала б виконувати ця особа, виконувати немає кому. Необхідність негайно залучити військовий підрозділ, військову частину до виконання завдань із оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності може виникнути у будь-який момент часу. Внаслідок самовільної відсутності військовослужбовця у військовій частині або в місці служби військовий підрозділ, військова частина будуть нездатними виконати завдання, що ставляться перед ними, так само якісно, як і у разі, коли військовослужбовець перебуватиме на службі. Можливо, на високому рівні – на рівні військового формування, військового з'єднання, навіть на рівні військової частини – самовільна відсутність одного військовослужбовця ніяк не позначиться на їх бойовій готовності та боєздатності, але на більш низькому рівні – на рівні окремого підрозділу (відділення, взводу) – відсутність одного чи кількох військовослужбовців може виявитися відчутною або й вирішальною.

Підготовка особи до виконання обов'язків військової служби вимагає досить тривалого часу. Так, для строкової військової служби, яку громадяни України проходять з метою здобуття військово-облікової спеціальності, набуття практичних навичок і умінь для збройного захисту Вітчизни, строки в календарному обчисленні встановлюються: для солдатів і матросів, сержантів і старшин, які проходять строкову військову службу в Збройних Силах України та інших військових формуваннях – до 18 місяців; для осіб, які на час призову на строкову військову службу мають ступінь вищої освіти магістра – до 12 місяців (ч. 7 ст. 2, ч. 1 ст. 23 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [9]). Тому швидко ефективно замінити військовослужбовця, який самовільно відсутній у військовій частині (в місці служби) не можна буде. Але можливою є ситуація, коли військовослужбовець має цінну військово-облікову спеціальність та великий досвід, має бойовий досвід. Для того, щоб це набути, потрібно ще більше часу. У випадку самовільної відсутності у військовій частині такого військовослужбовця його замінити буде складніше. Значить, самовільна (на яку командування не розраховувало) відсутність військовослужбовця у військовій частині (в місці служби) більш або менш суттєво, але позначається на бойовій готовності та боєздатності військового підрозділу (військової частини).

Викладені міркування цілком можна поширити на військове майно. Так, військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України (перше речення ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [26]). І військове майно тому й закріплюється за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України, що воно необхідне військовим частинам і т. д. для виконання покладених на них завдань. Протиправне вилучення або знищення військового майна має наслідком не просто відсутність майна у військовій частині, а відсутність таку, яка не охоплювалася розрахунком командування. У разі необхідності негайно використати військове майно за його цільовим призначенням майно використане бути не може (його немає). Отже, завдання, яке військова частина мала б виконати з використанням зазначеного майна, не можна буде виконати так само якісно, як і у випадку, коли майно з військової частини протиправно не вилучалося або коли майно не знищувалося. Разом з цим для того, щоб замінити відсутнє майно іншим (або знайти і повернути до частини протиправно вилучене військове майно), потрібен час. Протягом цього часу (до моменту надходження до військової частини майна, необхідного для заміни відсутнього) готовність і здатність військового підрозділу, військової частини якнайкраще виконати покладені на них завдання є меншою (гіршою), ніж у випадку, коли військове майно постійно перебувало у військовій частині.

З точки зору свого значення для забезпечення необхідного рівня бойової готовності та боєздатності військового підрозділу, військової частини, військове майно є неоднаковим. І в КК України звертається увага на це. Так, наприклад,

у ст. 410 КК України предмет військового кримінального правопорушення визначений як зброя, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка чи інше військове майно. Як бачимо, перелік військового майна визначений у КК України як відкритий. Але справа не в цьому, а у тому, що в переліку детально перераховані види військового майна, наявність або відсутність якого у військовій частині прямо впливає на рівень бойової готовності та боєздатності військового підрозділу, військової частини (зброя, бойові припаси і т. д.), у той час, як інші види військового майна тут же згадані лише опосередковано (з використанням загального формулювання «інше військове майно»).

Різне (неоднакове) призначення майна, яке є військовим, не залишилося поза увагою С. О. Харитонова. Науковець зазначає: «Усе військове майно як частина майна державного залежно від призначення поділяється на такі види: озброєння й боєприпаси, бойова і спеціальна техніка, хімічне, речове, продовольче, санітарно-технічне та інші види майна, з яких деякі (паливно-мастильні, речові, продовольчі матеріали) нічим не відрізняються від аналогічного невійськового майна. Інші види майна, навпаки, спеціально виготовляються для ведення й забезпечення бойових дій і не мають іншого (цивільного) призначення» [27, с. 205]. До військового, справді, відноситься й майно, яке нічим не відрізняється від невійськового майна, й майно, яке не має ніякого іншого цільового призначення, крім як його використання під час бою – «для ведення й забезпечення бойових дій». При цьому варто звернути увагу на ще один аспект питання: для ведення й забезпечення бойових дій необхідне не тільки майно, спеціально призначене для цього, але й види майна, які «нічим не відрізняються від аналогічного невійськового майна». Чи не найперший приклад, який спадає на думку, – це паливно-мастильні матеріали.

Немає сумнівів у тому, що сфера використання паливно-мастильних матеріалів не вичерпується військовою сферою. Звичайно, може бути так, що певні види цих матеріалів розробляються для використання саме у військовій сфері, однак паливно-мастильні матеріали в цілому не характеризуються вираженою військовою специфікою. Тому С. О. Харитонов і відніс їх до видів військового майна, які «нічим не відрізняються від аналогічного невійськового майна». Незважаючи на цю властивість паливно-мастильних матеріалів, наявність їх у військовій частині в необхідній кількості й необхідної якості є однією з умов якнайкращого виконання частиною покладених на неї завдань. Так, якою сучасною не була б, скажімо, бронетехніка, що перебуває на озброєнні військової частини, якими сучасними не були б літаки, їх не можна буде застосувати для виконання частиною бойових завдань, якщо відсутніми будуть паливно-мастильні матеріали. У цьому розумінні роль паливно-мастильних матеріалів у забезпеченні бойової готовності та боєздатності військового підрозділу, військової частини є такою самою, як і роль бойових припасів, призначених для використання на вказаній бронетех-

ніці чи літаках, або роль спеціалістів, які обслуговують цю бронетехніку чи літаки. Не має значення, чому не вдалося знищити ворожу ціль: тому, що у військовій частині була відсутня зброя, необхідна для цього, тому, що були відсутні бойові припаси, тому, що бронетехніка (або літаки) не могли рухатися через відсутність паливно-мастильних матеріалів, тому, що військовослужбовець, який мав керувати бойовою машиною, був самовільно відсутній у частині (в місці служби). Важливе інше: військовий підрозділ, військова частина у цих ситуаціях виявилися однаковою мірою не готовими й не здатними повністю виконати поставлені перед ними завдання.

За замах на викрадення іншого військового майна, вчинений за попередньою змовою групою осіб та в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, були засуджені два військовослужбовці, які намагалися таємно протиправно вилучити з будівлі, що тимчасово використовувалася як склад, п'ять чавунних радіаторів опалення. Залишкова вартість радіаторів, розрахована як вартість металобрухту, становила 1252 грн 50 коп. Відповідно до висновку товарознавчої експертизи загальна ринкова вартість п'яти чавунних радіаторів з урахуванням якісного стану та строку експлуатації становить 1866 грн 50 коп. Радіатори мають дефекти, що унеможлиблює використання радіаторів за прямим призначенням [28].

На перший погляд, правильність кваліфікації спроби таємно протиправно вилучити п'ять радіаторів опалення як незакінченого військового кримінального правопорушення (замаху на викрадення іншого військового майна), сумнівів не викликає: радіатори були військовим майном, а у ст. 410 КК України передбачена відповідальність за низку діянь щодо, зокрема, іншого військового майна. Але постає питання, якому саме об'єкту могла бути заподіяна шкода в результаті діяння, що розглядається? До речі, прикметно, що процесуальні витрати, пов'язані із залученням експерта, становили 2970 грн, і засуджені були повністю звільнені від їх оплати [28]. Розмір витрат, таким чином, є більшим, ніж залишкова або загальна ринкова вартість радіаторів.

Пряме цільове призначення радіаторів опалення інше, ніж забезпечення бойової готовності та боєздатності військового підрозділу, військової частини. Ще більш віддаленим є взаємозв'язок цільового призначення пошкоджених радіаторів опалення й бойової готовності та боєздатності підрозділу і частини. Тому наявність таких радіаторів у військовій частині або їх відсутність ніяким чином не могла позначитися на рівні бойової готовності військового підрозділу, військової частини. Значить, спроба протиправного вилучення зазначених радіаторів, навіть незважаючи на те, що вони були військовим майном, не могла заподіяти шкоду бойовій готовності та боєздатності військового підрозділу (військової частини), як і не могла створити загрозу заподіяння такої шкоди. Але це стосується не тільки пошкоджених, а й придатних до використання за цільовим призначенням радіаторів опалення. Таємне протиправне вилучення радіаторів опалення мало б отримати кримінально-правову оцінку як кримінальне правопору-

шення проти власності, а кваліфікація цього діяння як військового кримінального правопорушення не відповідає суті діяння.

Якщо об'єкт військових кримінальних правопорушень розуміти інакше, а саме: як установлений законодавством порядок несення або проходження військової служби, то спроба протиправно вилучити пошкоджені радіатори опалення цього об'єкту шкоду заподіюватиме (точніше – створюватиме загрозу заподіяння шкоди). Так, одним із загальних обов'язків військовослужбовців є обов'язок берегти державне майно (абз. 6 ст. 11 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України). Протиправно вилучаючи військове майно, військовослужбовець порушує цей обов'язок, отже, посягає на встановлений порядок несення (проходження) військової служби. Однак за такого розуміння об'єкта військових кримінальних правопорушень будь-яке правопорушення, вчинене військовослужбовцем, можна буде вважати правопорушенням проти встановленого порядку несення (проходження) військової служби, а, відтак, військовим кримінальним правопорушенням.

Бойова готовність та боєздатність Збройних Сил України й інших військових формувань пов'язана з військовою безпекою України. І вище вже наводилося положення преамбули Закону України «Про Збройні Сили України», в якому звертається увага на цей зв'язок. Воєнна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» [29]). Воєнну безпеку України забезпечують Збройні Сили України та інші військові формування. У разі якщо рівень бойової готовності й боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань є неналежним, то воєнна безпека України забезпечуватиметься неналежним чином. Іншими словами, у зв'язку із заподіянням шкоди бойовій готовності та боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань заподіюється шкода воєнній безпеці України.

Якщо воєнну безпеку України визнати об'єктом військових кримінальних правопорушень, то тим самим втратимо такий об'єкт, як бойова готовність і боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань: складатиметься враження, ніби воєнній безпеці України шкода заподіюється безпосередньо (напряму), а це не так. Тому більш точним було б визначення родового об'єкта військових кримінальних правопорушень як бойової готовності та боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань, необхідні для забезпечення воєнної безпеки України та виконання інших покладених на них завдань. При цьому вказівка на воєнну безпеку України показує взаємозв'язок об'єкта військових кримінальних правопорушень з таким об'єктом кримінально-правової охорони, як основи національної безпеки України, а цей взаємозв'язок теж має практичне значення при кваліфікації військових кримінальних правопорушень.

ВИСНОВКИ

Елементом складу військового кримінального правопорушення, як і складу будь-якого кримінального правопорушення, є об'єкт. Незважаючи на те, що правильне визначення об'єкта має теоретичне й практичне значення, об'єкту не завжди приділяється достатньо уваги. Це особливо характерно для науково-практичних коментарів.

Об'єкт військових кримінальних правопорушень (родовий об'єкт, видові й основні безпосередні об'єкти) визначається по-різному. Поширеним є його визначення як установленого порядку несення або проходження військової служби (родовий об'єкт); схожим чином визначаються видові й основні безпосередні об'єкти. У цих випадках, однак, мовиться, насправді, не про об'єкт, а про об'єктивну сторону правомірної поведінки.

Порядок несення або проходження військової служби встановлюється для досягнення корисного результату, потрібного державі. Якщо цей порядок порушується, то корисний результат не досягається. Таким результатом є бойова готовність і боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань (родовий об'єкт військових правопорушень), бойова готовність і боєздатність військового підрозділу, військової частини (основний безпосередній об'єкт).

Визначення об'єкта військових кримінальних правопорушень впливає на те, які діяння визнаватимуться військовими кримінальними правопорушеннями. Якщо об'єктом цих правопорушень вважати встановлений порядок несення або проходження військової служби, то, наприклад, протиправне вилучення будь-якого військового майна потрібно буде розглядати як військове правопорушення. Але підтримка бойової готовності та боєздатності військового підрозділу, військової частини на необхідному рівні досягається завдяки наявності у військовій частині не просто якогось майна, а такого, яке використовується при виконанні військовим підрозділом, частиною покладених на них завдань. Це, зокрема, зброя, бойові припаси, бойові речовини, військова техніка, паливно-мастильні матеріали. Існує, проте, військове майно, яке ніяк не впливає на рівень бойової готовності та боєздатності військового підрозділу, військової частини. Тому, що це майно є військовим, спроба його протиправного вилучення на практиці кваліфікується як військове кримінальне правопорушення; більш точною була б кримінально-правова оцінка вчиненого як правопорушення проти власності.

Об'єкт військових кримінальних правопорушень пов'язаний із воєнною безпекою України, але воєнна безпека України не може вважатися об'єктом військових кримінальних правопорушень. Бойова готовність і боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань необхідні для забезпечення воєнної безпеки України, але відмова від визначення об'єкта військових правопорушень як бойової готовності й боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань на користь воєнної безпеки України призведе до втрати першим з цих об'єктів свого практичного значення, хоча саме він дозволяє вирішити низку питань, які виникають на практиці.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висновки щодо родового й основних безпосередніх об'єктів військових кримінальних правопорушень можуть бути використані для дослідження системи військових кримінальних правопорушень: кримінальні правопорушення, які передбачені в XIX розділі Особливої частини КК України і посягають на бойову готовність та боєздатність Збройних Сил України й інших військових формувань, мають визнаватися військовими кримінальними правопорушеннями, інші кримінальні правопорушення, передбачені в цьому розділі Особливої частини КК України, не повинні бути б вважатися військовими кримінальними правопорушеннями. Висновки про об'єкт військових кримінальних правопорушень, сформульовані в цій статті, також можуть бути використані під час дослідження кола суб'єктів військових кримінальних правопорушень (у КК України наголошується на взаємозв'язку об'єкта й суб'єктів військових кримінальних правопорушень) і для розробки диспозицій норм про відповідальність за відповідні кримінальні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Чугуніков І. І. Антисоціальність як матеріальна ознака злочину (кримінального правопорушення). *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Том 2. С. 123–134. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2018/3/tom_2/25.pdf (дата звернення: 19.06.2023).
- [2] Панов М. І., Харитонов С. О., Гальцова В. В. Об'єкт кримінального правопорушення: сучасні трактування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Том 28, № 4. С. 262–269. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/ob-yekt-kriminalnogo-pravoporushennya-suchasni-traktuvannya> (дата звернення: 19.06.2023).
- [3] Коломієць Ю. Ю. Кримінально-правова ідеологія в юридичній доктрині та кримінальному законодавстві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2020. 44 с.
- [4] Кримінальний кодекс України : контрольний текст проекту (станом на 22.05.2023 з урахуванням рекомендацій лінгвістичної експертизи та окремих зауважень національних і зарубіжних експертів). 172 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf> (дата звернення: 19.06.2023).
- [5] Чугуніков І. І. Соціально-нормативна концепція об'єкта злочину (кримінального правопорушення). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* / ред. кол.: М. В. Афанасьєва (голов. ред.), Ю. М. Оборотов (заст. голов. ред.), І. В. Глов'юк (відп. секретар) та ін. Одеса, 2018. Том XXII. С. 155–190.
- [6] Татаркевич Я. О. Викрадення у кримінальному праві України: поняття та форми : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Одеса, 2022. 258 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16086/%d0%bf%d1%80%20%d0%bd%d0%b0%20%d1%81%d0%b0%d0%b9%d1%82%20%d0%b4%d0%b8%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f%20%d0%a2%d0%b0%d1%82%d0%b0%d1%80%d0%ba%d0%b5%d0%b2%d0%b8%d1%87.docx?sequence=12&isAllowed=y> (дата звернення: 19.06.2023).

- [7] Чугуніков І. І. Об'єкт та об'єктивна сторона складу злочину: проблеми розмежування. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 17. С. 167–181. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vprc_2018_17_23.pdf (дата звернення: 19.06.2023).
- [8] Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
- [9] Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
- [10] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2013 року / Генеральна прокуратура України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=185282 (дата звернення: 31.10.2023).
- [11] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2021 року / Офіс Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627 (дата звернення: 31.10.2023).
- [12] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2022 року / Офіс Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262 (дата звернення: 31.10.2023).
- [13] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – вересень 2023 року / Офіс Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=237683 (дата звернення: 31.10.2023).
- [14] Сарнавський О. М. Кримінально-правова охорона суспільних відносин у військовій сфері : монографія. Київ : Логос, 2020. 240 с.
- [15] Харитонов С. О. Військові злочини: поняття, система та проблеми кваліфікації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 40 с.
- [16] Панов М. І., Харитонов С. О. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення). *Кримінальне право України. Особлива частина : підручник* / А. О. Байда, В. І. Борисов, О. О. Володіна та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. С. 696–727.
- [17] Карпенко М. І. Теоретико-методологічне дослідження злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за Кримінальним кодексом України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2020. 39 с.
- [18] Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар / кол. авт. : А. В. Андрушко, А. А. Вознюк, О. О. Дудоров та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.
- [19] Панов М. І. Основи методології науки кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2 (9). С. 1–41. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/165680/165048> (дата звернення: 19.06.2023).
- [20] Висновок литовських експертів на проєкт Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/19/vysnovok-lytovskyh-ekspertiv-shhodo-proyektu-novogo-kk-ukrayiny.pdf> (дата звернення: 31.10.2023).

- [21] Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2023. 652 с.
- [22] Висновок національних експертів на проект Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023) / А. Вознюк, О. Дудоров (координатор), К. Задога та ін. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).
- [23] Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін. ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
- [24] Військові адміністративні правопорушення. Науково-практичний коментар глави 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення : посібн. / М. С. Туркот, О. В. Єні, А. В. Столітній та ін. ; за ред. М. С. Туркота. Київ : Норма права, 2020. 136 с.
- [25] Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
- [26] Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21.09.1999 № 1075-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text> (дата звернення: 19.06.2023).
- [27] Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.
- [28] Вирок Роздільнянського районного суду Одеської області від 11.10.2018 у справі № 505/1732/18, провадження № 1-кп/511/182/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77059039> (дата звернення: 19.06.2023).
- [29] Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.06.2023).

REFERENCES

- [1] Chuhunikov, I. I. (2018). Antisocial nature as a material sign of a crime (criminal offence). *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 3(2), 123–134. Retrieved from http://nvppp.in.ua/vip/2018/3/tom_2/25.pdf.
- [2] Panov, M. I., Kharytonov, S. O. & Haltsova, V. V. (2021). Object of criminal offence: modern interpretations. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(4), 262–269. Retrieved from <http://visnyk.kh.ua/uk/article/ob-yekt-kriminalnogo-pravoporushennya-suchasni-traktuvannya>.
- [3] Kolomiets, Yu. Yu. (2020). *Criminal-Legal Ideology in the Legal Doctrine and Criminal Legislation of Ukraine* (Doctoral thesis, National University «Odesa Law Academy», Odesa, Ukraine).
- [4] Criminal Code of Ukraine: the Control Text of the Draft (as of 22 May 2023, taking into account the recommendations of linguistic expertise and individual comments of national and foreign experts). Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf>.
- [5] Chuhunikov, I. I. (2018). Social and regulatory concept of target of crime (criminal offence). *Scientific Papers of National University «Odesa Law Academy»*, XXII, 155–190.
- [6] Tatarkevych, Ya. O. (2022). *Abduction in the Criminal Law of Ukraine: Notion and Forms* (PhD dissertation in Law, National University «Odesa Law Academy», Odesa, Ukraine). Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16086/%d0%bf%d1%>

- 80%20%d0%bd%20%b0%20%d1%81%d0%b0%20%b9%d1%82%20%d0%b4%20%b8%d1%81%20%b5%d1%80%d1%82%20%b0%20%86%d1%96%d1%8f%20%20%a2%20%b0%20%82%20%b0%20%80%20%ba%20%b5%20%b2%20%b8%20%87.docx?sequence=12&isAllowed=y.
- [7] Chuhunikov, I. (2018). Object and Objective Elements of Crime: Differentiation Problems. *Journal of the South Regional Center of National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 17, 167–181. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vprc_2018_17_23.pdf.
- [8] On the National Police: Law of Ukraine (2015, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
- [9] On Military Duty and Military Service: Law of Ukraine (1992, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
- [10] Single report on criminal offenses for January – December 2013. General Prosecutor's Office of Ukraine. Retrieved from https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&t=fsfile&c=download&file_id=185282
- [11] Single report on criminal offences for January – December 2021. Office of General Prosecutor. Retrieved from https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&t=fsfile&c=download&file_id=215627.
- [12] Single report on criminal offences for January – December 2022. Office of General Prosecutor. Retrieved from https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&t=fsfile&c=download&file_id=225262.
- [13] Single report on criminal offences for January – September 2023. Office of General Prosecutor. Retrieved from https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&t=fsfile&c=download&file_id=237683.
- [14] Sarnavskiy, O. M. (2020). *Criminal Law Protection of Social Relations in the Military Sphere*. Kyiv: Logos.
- [15] Kharytonov, S. O. (2019). *Military Crimes: Meaning, System and Qualification Problems* (Doctoral thesis, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine).
- [16] Panov, M. I. & Kharytonov, S. O. (2020). Criminal Offences Against the Established Procedure of Military Service (Military Criminal Offences). In V. Ya. Tatsii, V. I. Borysov & V. I. Tiutiuhin (Editors), *Criminal Law of Ukraine. Special Part* Kharkiv: Pravo, 696–727.
- [17] Karpenko, M. I. (2020). *A Theoretical and Methodological Study on Offences Against Established Procedure for Rendering Military Service Under the Criminal Code of Ukraine* (Doctoral thesis, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine).
- [18] Vozniuk, A. A., Movchan R. O. & Cherniei V. V. (Ed.). (2022). *Novels of the Criminal Legislation of Ukraine Adopted Under Martial Law: Scientific and Practical Commentary*. Kyiv: Norma prava.
- [19] Panov, M. I. (2017). Fundamentals of the Methodology of the Science of Criminal Law. *Herald of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 2 (9), 1–41. Retrieved from <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/165680/165048>.
- [20] Opinion of Lithuanian Experts on the Draft of Criminal Code of Ukraine. Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/19/vysnovok-lytovskiyh-ekspertiv-shhodo-proyektu-novogo-kk-ukrayiny.pdf>.
- [21] Obodovskiy, O. V. (2023). *Military Criminal Offences: Theory and Practice*. Odesa: Yurydychna literatura.

- [22] Opinion of National Experts on the Draft of Criminal Code of Ukraine (control text as of January 30, 2023) / A. Vozniuk, O. Dudorov (coordinator), K. Zadoia and oth. Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>.
- [23] Scientific and Practical Commentary on the Criminal Code of Ukraine. (2019). In M. I. Melnyk & M. I. Khavroniuk (Ed.). Kyiv: Dakor.
- [24] Military Administrative Offences. Scientific and Practical Commentary on the Chapter 13-B of the Code on Administrative Offences of Ukraine. (2020). In M. S. Turkot (Ed.). Kyiv: Norma prava.
- [25] On the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine (1991, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.
- [26] On the Legal Regime of Property in the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine (1999, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.
- [27] Kharytonov, S. O. (2018). *Criminal Liability for Military Crimes Under the Criminal Law of Ukraine*. Kharkiv: Pravo.
- [28] Judgment of the Court of Rozdilna District of Odesa Region in the Case No. 505/1732/18 (1-кп/511/182/18) (2018, October). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77059039>.
- [29] On National Security of Ukraine: Law of Ukraine (2018, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

Олександр Васильович Ободовський

Кандидат юридичних наук

Доцент кафедри кримінального права

Національний університет «Одеська юридична академія»

65009, вул. Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна

Oleksandr V. Obodovskyi

Candidate of Law

Associate professor of the Department of Criminal Law

National University «Odesa Law Academy»

65009, 23 Fontanska doroha Str., Odesa, Ukraine

Рекомендоване цитування: Ободовський О. В. Про об'єкт військових кримінальних правопорушень. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. №4. С. 258–279.

Suggested Citation: Obodovskyi, O. V. (2023). On an object of military criminal offences. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(4), 258–279.

Стаття надійшла / Submitted: 17/08/2023

Доопрацьовано / Revised: 01/11/2023

Схвалено до друку / Accepted: 22/12/2023